

*Т. Ю. Назарова,
аспірант, Національний технічний університет
"Харківський політехнічний інститут", м. Харків*

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ

*T. Nazarova,
graduate student, National Technical University 'Kharkiv Polytechnic Institute ', Kharkiv*

THE MECHANISM OF THE FINANCIAL POTENTIAL OF THE INDUSTRY BASED ON A SYNERGISTIC APPROACH

У статті проведено аналіз розуміння вітчизняними та зарубіжними вченими сутності понять "механізм", "механізм управління фінансовим потенціалом". Досліджено сутність фінансового потенціалу підприємства, розроблено концепцію управління фінансовим потенціалом з позиції синергетичного підходу. Представлений механізм управління фінансовим потенціалом промислових підприємств, ефективність якого залежить від того, наскільки механізм буде відповідати реалізованим у процесі функціонування підприємства цілям і задачам промислового підприємства.

The article analyzes the understanding of domestic and foreign scientists essence of the concepts of "mechanism", "mechanism of financial potential." The essence of the financial capacity of the company, developed the concept of the financial position of potential synergistic approach.

The mechanism of the financial potential of industrial enterprises, whose effectiveness depends on how the mechanism would be consistent implemented during the operation of the business goals and objectives of the industrial enterprise.

Ключові слова: фінансовий потенціал, механізм, синергетичний підхід, управління потенціалом, промислове підприємство.

Key words: financial potential, mechanism, synergistic approach, management potential.

ВСТУП

Ефективність діяльності підприємства залежить від якості інструментів, що використовуються при розробці та реалізації відповідних стратегій, програм, процедур. У якості подібних інструментів виступають відповідні механізми як сукупність станів і дій, які складають процес розробки і реалізації програми забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Підприємство є первинною й тому ключовою ланкою розвитку господарської діяльності, де пробуджуються внутрішні мотиви й формується стимул для розвитку інноваційної економіки. В ньому поєднуються трудові, матеріальні та інформаційні ресурси для здійснення цієї діяльності. Тому особливо важливим є питання створення дієвого механізму управління фінансовим потенціалом промислового підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В економічній літературі питання елементів економічного механізму підвищення ефективності функціонування підприємства широко розглянуті як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Цим питанням присвячені роботи

В.С. Пономаренко, М.В. Афанасьєв, Е.С. Мінаєв, А. Кульман, Н.Ю. Брюховецька та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розробка з позиції синергетичного підходу механізму управління фінансовим потенціалом підприємства, спрямованого на забезпечення його ефективної адаптації до змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі з урахуванням управління фінансовими ресурсами для досягнення і збереження стійкого функціонування підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ

На найвищому рівні абстракції для пояснення терміну "управління" доцільно спиратися на філософський аспект цього поняття, який полягає в узагальненні та відображенні сутності процесів упорядкування і регулювання у складних системах природи та суспільства. На рівні технологічного використання цієї категорії можна підтримати думку тих науковців [1; 2; 3], які вважають, що найкраще характеристичі сутнісного змісту управління відповідає термін "вплив", котрий відображає результат дії управління, тобто зміну керованого процесу, предмета чи явища, їх перетворення, перехід з одного стану в інший.

Здійснення процесу управління на практиці потребує формування та впровадження відповідного механізму, розробка якого неможлива без детального вивчення його економічної сутності.

Існує необхідність уточнення сутності поняття "механізм", оскільки при обговоренні даної предметної галузі виникають проблеми однозначного тлумачення цього терміну, пояснення закономірностей функціонування механізму. Уточнення змісту цієї категорії необхідно також для з'ясування шляхів та засобів створення такого механізму, застосування якого в практиці управління промисловими підприємствами дозволить отримувати максимальний прибуток та використовувати його ефективним чином.

Лауреат Нобелівської премії з економіки у 2007 р. А. Гурвіц розкриває сутність механізму таким чином: "механізм — це взаємодія між суб'єктами та центром, яка складається з 3 стадій: кожен суб'єкт в локальному порядку надсилає центру повідомлення m_i ; центр після отримання всіх повідомлень, визначає результат $Y=f(m_1, \dots, m_n)$; центр повідомляє результат Y та, при необхідності, втілює його" [4]; таке визначення є найзагальнішим і може бути застосованим до будь-якої взаємодії між економічними суб'єктами.

Великий економічний словник за ред. А.Н. Азріліяна [5] визначає механізм як, по-перше, послідовність станів, процесів, що визначають собою будь-які дії, явища; по-друге, систему, пристрій, що визначає порядок будь-якого виду діяльності; по-третє, внутрішню будову (систему ланок) машини, приладу, апарату, яка приводить їх у дію. Як слово іноземного походження, механізм тлумачиться як внутрішній устрій будь-чого; сукупність станів і процесів, із яких складається будь-яке явище.

Багато науковців намагаються дати поняттю "механізм" власні тлумачення, які, на думку автора, охоплюють лише деякі доповнення цієї складної категорії (наприклад, сукупність форм та методів впливу):

1) "... система основних форм та методів і важелів використання економічних законів, розв'язання суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, узгодження економічних інтересів суспільства та всебічного розвитку людини" [4];

2) "...сукупність засобів і форм регулювання виробничо-господарської діяльності, що забезпечує однонаправленість інтересів особи, колективу, населення, регіону, держави" [5];

3) "...інтегруюча система органічно взаємопов'язаних економічних, організаційних, правових, соціальних, інших форм та методів господарювання та апарату управління" [7];

4) "це механізм взаємодії систем що управляє та тієї, якою управляють, сукупність конкретних форм та методів свідомого впливу на економіку; сукупність способів, форм, методів, кількісних та якісних нормативів та показників, з допомогою яких використовуються об'єктивні закони виробничих та суспільних відносин" [8].

У науковій праці колективу авторів на чолі з В.С. Пономаренко "Механізм управління підприємством: стратегічний аспект" [9] механізм управління розглянуто як сукупність форм, структур, методів і засобів управління, об'єднаних єдиною метою, за допомогою яких здійснюється ув'язка і узгодженість суспільних, групових і особових інтересів, забезпечуються функціонування і розвиток підприємства як соціально-економічної системи.

Узагальнюючи результати монографічного аналізу наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників можливо виділити наступні підходи до визначення сутності економічної категорії "механізм":

1) механізм розглядається як система господарювання, яка включає управління економікою як уособлену функцію господарювання та виробничих відносин;

2) механізм розглядається як сукупність різних форм й методів господарювання, що розробляються і використовуються суб'єктом (органом управління) для свідомого цілеспрямованого впливу на економіку з метою її інтенсифікації й підвищення ефективності;

3) механізм розглядається як єдність економічних, організаційних, правових та інших форм й методів, правил, норм господарювання, що об'єднані в економічний механізм, й організаційної структури, яка використовує ці правила та заохочує людей до праці;

4) механізм розглядається як система економічних відносин, комплекс форм й методів управління соціально-економічною системою;

5) механізм розглядається як історично визначена система організації інструментів й методів ведення господарства, що обумовлена станом розвитку виробничих сил та відносин й є адекватною цілям, задачам й умовам соціально-економічного розвитку на даному етапі та ін.

Отже, механізм є складною економічною категорією і уособлює в собі: систему елементів, сукупність взаємовідносин між елементами, а також єдність законів, правил, методів, способів та інструментів управління з метою підвищення ефективності функціонування соціально-економічної системи.

Досліджуючи специфічну сутність механізму управління підприємством, можливо виділити такі притаманні йому складові (структурні елементи):

1) організаційний елемент, який характеризує форму взаємозв'язків, відносну зіставленість обсягів, якості, підпорядкованості параметрів системи на тому чи іншому рівні управління, тобто адміністративні, ієрархічні відносини управління. Організаційна складова механізму покликана визначити роль і взаємозв'язки кожної виробничої ланки, його задачі, функції, методи і способи функціонування;

2) економічний елемент, який характеризує внутрішню суть та якість взаємозв'язків, можливості, пропорційність параметрів витратання ресурсів, висвітлює проблеми функціонування та розвитку підприємства й забезпечує певні кінцеві результати виробництва. Це ринкові, комерційні складові механізму, які сприяють розширенню виробництва, більш ефективному використанню ресурсів та потенціалу підприємства;

3) соціальний елемент — характер зовнішніх та внутрішніх зв'язків, який є критерієм доцільності будь-яких управлінських рішень, внутрішнім стимулом, що спонукає до конкурентної боротьби, активного реагування та адаптації до зміни середовища, фактором впливу на всі інші підсистеми підприємства. Соціальна складова механізму повинна забезпечити взаємодію суспільних, колективних і індивідуальних інтересів;

4) політичний елемент, який забезпечує комунікаційність і здатність зберігати потрібні умови для внутрішнього розвитку незалежно від внутрішніх та зовнішніх негараздів, забезпечувати заданий режим функціонування шляхом налагоджування раціональних організаційних зв'язків із зовнішнім середовищем, вибору партнерів, каналів товарору, формування попиту та споживання.

Таким чином, обґрунтованим є авторський висновок, що механізм управління (МУ) — це рівнодіючий вектор зусиль як по вертикалі (організаційної складової), так і по горизонталі (економічної складової), кількісна і якісна визначеність соціально-економічних взаємозв'язків і пропорцій між підсистемами підприємства, яка забезпечує прийняття управлінських рішень, впровадження їх у життя, єдність всіх економічних процесів і зв'язків для оптимального функціонування підприємства.

Узагальнюючи вищевказані підходи, можна сформулювати наступне визначення: механізм управління фінансовим потенціалом на засадах синергетичного підходу — це динамічна система, яка знаходиться під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів і складається з сукупності послідовних дій для досягнення певного результату з найменшими витратами та елементами (форм, структур, способів, методів, методик, процедур), що забезпечують його досягнення.

Відносини власності визначають природу механізму управління фінансовим потенціалом промисловим підприємством (МУФПП) на засадах синергетичного підходу, його рушійні сили закладені в системі економічних законів. Слід зауважити, що будь-який МУФПП підприємства повинен бути спрямований на досягнення стратегічних цілей підприємства та забезпечити їх досягнення з найменшими витратами часу та капіталовкладень підприємства. Тобто сучасний МУФПП повинен бути побудований таким чином, щоб забезпечити максимально ефективну діяльність підприємства.

Необхідно підкреслити, що ефективність діяльності підприємства залежить від якості інструментів, що використовуються при розробці і реалізації відповідних стратегій, програм, процедур. У якості подібних інструментів виступають відповідні механізми як сукупність станів і дій, які складають процес розробки і реалізації програми забезпечення ефективної діяльності підприємства. Проаналізувавши складові поняття механізм управління фінансовим потенціалом на засадах синергетичного підходу можна запропонувати його визначення як системи скоординованих,

Рис. 1. Концепція механізму управління фінансовим потенціалом

Власна розробка автора.

відображаючих особливості виробництва і реалізації промислової продукції організаційно-економічних елементів (закономірностей, правил, методів та інструментів та форм) і зв'язків між ними, а також функцій управління цими елементами та зв'язками, які забезпечують отримання прибутку підприємством в певному зовнішньому середовищі з орієнтацією на поставлені цілі. Розроблена концепція цього механізму з урахуванням специфіки промислового підприємства подана на рисунку 1.

Створення механізму управління фінансовим потенціалом промислових підприємств на засадах синергетичного підходу (здійснюється шляхом визначення сукупності методів впливу на визначені фактори внутрішнього і зовнішнього середовища в залежності від природи фактора, його сприйнятливості до методів впливу. Якщо не може бути мобілізований потрібний обсяг ресурсів, потрібно перерозподілити ресурси чи знову спроектувати.

Комплексний характер впливу факторів різної природи викликає необхідність формування комплексного механізму, який би забезпечив таку інтеграцію та диференціацію елементів для максимізації адаптивності та ефективності функціонування підприємства як відкритої системи.

Для досягнення поставленої мети пропонуємо використовувати наступні принципи створення і реалізації механізму управління:

1. Єдність та цільність механізму управління, тобто його органічне включення до загальної діяльності підприємства. Найкраща організація фінансово-господарської діяльності передбачає розподіл та кооперацію праці, розподіл функцій, прав, повноважень та відповідальності у апарату управління та між підрозділами.

2. Раціональне співвідношення та пропорційність двох підсистем механізму: економічної та синергетичної. Так, нові організаційні форми та методи управління мають стати активним поштовхом оптимального поєднання технологій, кадрів, джерел інформації й технічних засобів, інструментів та методів управління для розвитку фінансово-господарської діяльності. Метою механізму управління стає пошук такого рівня інтеграції і диференціації елементів і зв'язків підсистем, який забезпечить максимальну ефективність функціонування підприємства як системи.

3. Забезпечення ефективного сполучення всіх елементів для розвитку механізму управління. Головна ідея адаптивного механізму полягає в тому, щоб створити організаційні та економічні умови роботи, що дозволяють врахувати всі фактори середовища й приймати компромісні рішення, знайти дефіцитний ресурс та бути конкурентним на ринку. Сполучення стратегії фінансово-господарської діяльності з тенденціями міжнародного середовища, державною та регіональною політикою, ефективність виробництва залежить від економічних умов, у яких знаходиться підприємство.

Тому необхідно слідувати загальносупільним тенденціям розвитку, систематично оцінювати результати, стан та динаміку розвитку зовнішньої ситуації та кожного підприємства для розробки стратегії з урахуванням кон'юнктури ринку.

4. Самоуправління та обов'язкова участь робітників у розробці цілей фінансово-господарської діяльності підприємства, виборі ефективної стратегії її впровадження. Головна задача керівництва полягає в тому, щоб завдяки економічним та організаційним засобам створити соціально-психологічні умови для надання особистим, груповим, національним та загальнолюдським інтересам один напрям у бажаному руслі, поєднати загальні зусилля.

Важливою характеристикою механізму управління фінансовим потенціалом є його функція зв'язуючої ланки між зовнішнім та внутрішнім середовищем підприємства, здатною підтримати цю взаємодію і забезпечити стійку роботу в умовах циклічного розвитку ринків. Такий механізм забезпечує реалізацію підприємницького потенціалу підприємства і надає основи для його розвитку у конкретному правовому полі при змінах оточуючого середовища.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено постановку та вирішення актуального завдання розробки концепції механізму управління фінансовим потенціалом промислового підприємства, ефективність якого багато в чому залежить від того, наскільки даний механізм буде відповідати реалізованим в процесі функціонування підприємства цілям і задачам.

Удосконалено механізм управління фінансовим потенціалом промислового підприємства на засадах синергетичного підходу, який здійснюється шляхом визначення сукупності методів впливу на визначені фактори внутрішнього і

зовнішнього середовища в залежності від природи фактора, його сприйнятливості до методів впливу як забезпечення вирішення комплексу управлінських задач.

Література:

1. Клебанова Т.С. Методы прогнозирования: учеб. пособие. / Т.С. Клебанова, В.В. Иванова, Н.А. Раевнева. — Харьков: Изд. ХГЭУ, 2002. — 372 с.
2. Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу машинобудівних підприємств: монографія / Н.Б. Мігай, П.М. Карась, Л.О. Гришина. — Миколаїв: [НУК], 2010. — 157 с.
3. Організаційно-економічний механізм об'єднання промислових підприємств: монографія / Ф.І. Євдокимов, Н.В. Розумна. — Донецьк: ДВНЗ "ДонНТУ", 2010. — 179 с.
4. Гриньова В.М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: зб. наук. праць / В.М. Гриньова, О.Є. Попов. — Х.: ХДЕУ, 2003. — 323 с.
5. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. — 2-е изд. — М.: Институт новой экономики, 1997. — 856 с.
6. Пономаренко В.С. Механізм прийняття управлінських рішень на підприємстві: процесний підхід: наук. вид. / В.С. Пономаренко, С.В. Мінухін, О.М. Беседовський — Х.: ХНЕУ, 2005. — 238 с.
7. Vargas-Hernandez J. G., Noruzi M. R., Sariolghalam N. Risk or innovation, which one is far more preferable in innovation projects? // International Journal of Marketing Studies. — 2010. — Vol. 2, No. 1, pp. 233—244.
8. Давидяк С.І. Організаційні структури управління: формування та використання в системі менеджменту підприємства: дис... канд. екон. наук: 08.06.02 / С.І. Давидяк; Державний ун-т "Львівська політехніка". — Львів, 1995. — 185 с.
9. Пономаренко В.С. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 р.: Стислий виклад / В.С. Пономаренко, О.С. Кривцов, М.О. Кизим. — Х.: ВД "ІНЖЕК", 2003. — 203 с.

References:

1. Klebanova, T.S. (2002), *Metody prognozirovaniya* [Forecasting methods], Izd. HGUEU, Kharkiv, Ukraine.
2. Mihaj, N.B. Karas', P.M. and Hryshyna, L.O. (2010), *Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm pidvyschennia efektyvnosti vykorystannia naukovo-tekhnichnoho potentsialu mashynobudivnykh pidpriemstv* [Organizational-economic mechanism improving the efficiency of scientific and technological capacity engineering enterprises], NUK, Mykolaiv, Ukraine.
3. Yevdokymov, F.I. and Rozumna, N.V. (2010), *Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm ob'iednannia promyslovykh pidpriemstv* [Organizational-economic mechanism of association of industrial enterprises], DVNZ "DonNTU", Donetsk, Ukraine.
4. Hryn'ova, V.M. (2003), *Orhanizatsijno-ekonomichni osnovy formuvannia systemy korporatyvnoho upravlinnia v Ukraini* [Organizational-economic bases of formation of the system corporate management in Ukraine], KhDEU, Kharkiv, Ukraine.
5. Azrilijana, A.N. (1997), *Bol'shoj jekonomicheskij slovar'* [The Great Dictionary of Economics], Institut novoj jekonomiki, Moscow, Russia.
6. Ponomarenko, V.S. (2005), *Mekhanizm pryjniattia upravlins'kykh rishen' na pidpriemstvi: protsesnyj pidkhid* [The mechanism of making management decisions in the enterprise: the process approach], KhNEU, Kharkiv, Ukraine.
7. Vargas-Hernandez, J.G. Noruzi, M.R. and Sariolghalam, N. (2010), "Risk or innovation, which one is far more preferable in innovation projects?", *International Journal of Marketing Studies*, vol. 2, no. 1, pp. 233—244.
8. Davydiak, S.I. (1995), "Organizational management structure: formulation and use in system of enterprise management", *Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Derzhavnyj un-t "Lvivs'ka politekhnika"*, Lviv, Ukraine.
9. Ponomarenko, V.S. (2003), *Strategija sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Kharkiv's'koj oblasti na period do 2011 r.* [Strategy of socio-economic development of the Kharkiv region until 2011], VD "INZhEK", X.: VD "INZhEK", Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2016 р.